

MOSKEVSKÝ PATRIARCHA MÁ PROBLÉM

Karel Spal

U nebeské brány prověřuje svatý Petr pana Jakuboviče: „Kde jste se narodil?“ – „V Rakousku-Uhersku.“ – „Kde jste chodil do školy?“ – „V Československu.“ – Kde jste se oženil?“ – „V Maďarsku.“ – „Kde jste žil?“ – „V Sovětském svazu.“ – „Kde jste zemřel?“ – „Na Ukrajině.“ – „Takové světoběžníky do nebe nebereme!“ – „Ale, svatý Petře, já vám přísahám, že jsem se z toho Mukačeva celý život nehnul!“ – Podobně jako pestrý život pana Jakuboviče je pestrá i náboženská scéna Ukrajiny, ve které hraje velkou roli i zmiňovaná národní identita.

Rozpad Sovětského svazu vedl ke vzniku nezávislé Ukrajiny (24. 8. 1991) a pád „železné opony“ umožnil nově vyvíjet aktivitu nejrůznějším církvím a náboženským společnostem. V tomto článku se zaměříme na Ukrajinskou pravoslavnou církev moskevského patriarchátu (UPC MP) a Ukrajinskou pravoslavnou církev kyjevského patriarchátu (UPC KP), které jsou reakcí na vznik nového státu, a pomineme další početné významné církve byzantského ritu, které navazují na násilně přerušenu činnost: Ukrajinskou autokefální pravoslavnou církev (UAPC) a Ukrajinskou řeckokatolickou církev.¹

Ruská pravoslavná církev

Jedno z mála povolených vyznání v obdo-

bí socialistického Sovětského svazu bylo pravoslaví začleněné do struktur moskevského patriarchátu.³ Ruská pravoslavná církev (dále jen RPC) v Ukrajinské svazové republice měla statut exarchátu, jehož nejvyšším představitelem – exarchou byl v roce 1966 jmenován Filaret (Denysenko). Oslavy tisíciletého trvání křesťanství na Rusi (1988) sovětský režim sice povolil, ale staly se zdrojem nesvárů mezi moskevským patriarchátem a ukrajinskou metropolí, která se cítila v rámci oslav pokřtění Kyjevské Rusi odstrčená.

Rostoucí národní vědomí na Ukrajině vedlo k vzrůstající aktivitě církví odvolávajících se na násilně přerušenu tradici (řeckokatolická církev, ukrajinská autokefální církev). Následně eskaloval problém týka-

jící se požadavku navrácení předválečných církevních majetků, který povětšinou spravovala RPC. Spolu s narůstající členskou základnou těchto církví docházelo, zejména na západní Ukrajině, k rapidnímu poklesu věřících hlásících se k moskevskému patriarchátu. RPC byla tímto vývojem v devadesátých letech zaskočena, neboť ohromná část církve přestala komunikovat se svým (nyní již bývalým) centrem – Moskvou.

Vnitřní analýzy RPC situaci popisovaly: „Agresivní uniáté (řeckokatolíci), kteří za dolary a navíc za pomoci milice a ukrajinských nacionalistů zachvacují pravoslavné chrámy“.⁴ Sobor RPC v roce 1990 reagoval na probouzející se národní vědomí a státnost Ukrajiny „položením o exarchatech (31. 1. 1990)“, ve kterém byla vytvořena „Ukrajinská pravoslavná církev na bázi Ukrajinského exarchátu“.⁵

Ukrajinská pravoslavná církev

Kromě názvu „Ukrajinská pravoslavná církev“ (UPC) se však mnoho nezměnilo a nové zasedání ukrajinského synodu v únoru 1990 potvrdilo těsné styky s Moskvou. O pět měsíců později (v červenci) požádal episkopát UPC moskevský patriarchát o naprostou samostatnost a nezávislost ve vlastní správě a již v říjnu téhož roku sobor RPC odsouhlasil, aby se UPC stala autonomní církví.

Titul exarcha a exarchát byly zrušeny a nová metropole si sama řeší personální otázky na svém území, má právo vytvářet nové eparchie, nejvyšší orgán UPC – synod – má na starosti i otázky finanční a hospodářské. Metropolita kyjevský a vši Ukrajiny je od té chvíle vybírán ukrajinským episkopátem a patriarcha mu pouze v jeho funkci žehná, tj. jej ani neschvaluje. Metropolitou se stal bývalý exarcha Fi-

Počet oficiálně zaregistrovaných farností základních náboženských konfesí na Ukrajině (1991-2004) podle Mitrochina²

	1991	1993	1998	1999	2000	2001	2002	2004
UPC MP	5 031	5 658	7 357	7 911	8 403	8 953	9 423	10 384
UPC KP	?	1 665	1 880	2 178	2 471	2 760	3 010	3 395
UAPC	952	?	1 060	1 022	988	1 013	1 052	1 156
Staroobřadci	?	?	48	51	53	55	61	-
Řeckokatolická církev	1 809	2 759	3 143	3 198	3 234	3 268	3 289	3 340
Římskokatolická církev	?	?	732	751	770	798	818	863
Evangelická církev baptistů	?	?	1 652	1 740	1 842	2 033	2 113	2 517
Evangelická církev křesťanů	?	?	854	874	975	1 066	1 131	1 424
Adventisté sedmého dne	?	?	604	657	711	794	857	965
Svědkové Jehovovi	?	?	281	300	312	371	488	918
Muslimové	?	?	225	258	289	351	386	467
Židé	?	?	88	96	119	194	221	240
Celkový počet farností	-	-	19 005	20 309	21 693	23 400	24 919	29 785

Filaret, patriarcha Ukrajinské pravoslavné církve.

Foto: A. Gudzenko.
Zdroj: <http://kyivweekly.com.ua>.

laret, který byl již v září 1990 jednohlasně vybrán za hlavu UPC a 28. října 1990 byl moskevským patriarchou Alexijem (RPC) potvrzen do funkce.

Deklarace nezávislosti Ukrajiny (24. srpna 1991) a vznik suverénního státu vedly UPC ke svolání soboru (1.-3. 11. 1991), který na Moskvu vznášel oficiální požadavek autokefalie.⁶ Moskevský patriarchát ukrajinské metropoli žádnou přímou odpověď nedal, ale 1.-2. dubna na archijerejském soboru v Moskvě žádal rezignaci metropolitě UPC Filareta.⁷ Ten však po návratu do Kyjeva rezignaci odmítl jako vynucenou, a tedy neplatnou. 27. května 1992 moskevský patriarcha zmocnil charkovského metropolitu Nikodyma svolat sobor UPC, který by oficiálně metropolitu Filareta odvolal a nahradil jej vhodným nástupcem. Vzhledem k autonomnímu statutu UPC se sobor dopustil (z pohledu Filaretových příznivců i Filareta samotného) hned několika prohřešků proti církevnímu kanonickému právu:

- sobor UPC je svoláván metropolitou kyjevským (tedy Filaretem), který mu předsedá;
- stávající metropolita nesplnil žádný z důvodů, pro které může být právoplatně odvolán;
- nový metropolita nebyl před svým zvolením duchovním UPC;
- byla porušena autonomie církve (naprostá samostatnost a nezávislost ve vlastní správě).

Promoskevský sobor (pro někoho tedy nekanonický) si zvolil 27. května 1992 za me-

tropolitu Volodymyra (Sabodana) a Filareta (Denysenka) zbavil kněžství. Od 27. 5. 1992 do 26. 6. 1992 má tedy UPC dva metropolity (Filareta a Volodymyra).

Ukrajinská pravoslavná církev moskevského patriarchátu (UPC MP)

UPC MP je nejpočetnější konfesi na Ukrajině, jakkoliv v některých regionech své pozice ztrácí. V UPC MP existují tři ideové pozice, které se překrývají se třemi regiony:

Na jihovýchodě Ukrajiny, kde je nejvyšší počet farností, je ruština hlavním jazykem a převážná část věřících i kléru se sama definuje jako „část ruské církve“. Kriticky i skepticky se staví k ideji ukrajinského národa i ukrajinské církvi jako takové (jakkoliv v podřízenosti moskevskému patriarchátu).

V centrální části Ukrajiny a na jejím severovýchodě, kde se vedle sebe mluví rusky i ukrajinsky a státnost Ukrajiny je přijímána s hrdoostí, je většina kléru i věřících spokojena se současným statutem autonomní UPC MP. Jejich naděje na sjednocení ukrajinských pravoslavných církví pod moskevským patriarchátem však poškozují ruská zahraniční politika vůči Ukrajině.

Západní Ukrajina (zejména Halič a Volyně) jsou oblasti, kde je UPC MP v menšině a její biskupové jsou zastánci získání autokefality od Moskvy, čímž se snaží předejít postupné ztrátě pozic na celé Ukrajině.

Metropolita Volodymyr (Sabodan) se na počátku svého působení (27. 5. 1992) v UPC MP musel potýkat s ukrajinskými národnostně orientovanými církvemi (UAPC a Řeckokatolická církev) a především s tlakem ze strany nově vzniklé UPC KP. V prezidentských volbách v roce 1994 se metropolita Volodymyr a UPC MP angažovali na podporu kandidatury Leonida Kučmy, později Vladimira Janukoviče. Krom orientace na Rusko mu byla zřejmá i důležitost dobrých vztahů se zavedenými finančními kruhy (sídlicími převážně na východní Ukrajině). Po tzv. „oranžové revoluci“ v roce 2004 se společně se svěcením nových biskupů začíná měnit orientace UPC MP z proruské na proukrajinskou.⁸

24. 2. 2014 se z důvodů zdravotní nezpůsobilosti metropolitě Volodymyra stává novým metropolitou Onufrij (Berezovskij). Ale i ten z dřívějších pevných promoskevských pozic slevil a opakovaně s několika dalšími představiteli UPC MP požadovali po ruském prezidentovi i moskevském patriarchovi zastavení vojenské okupace Ukrajiny.⁹

Ukrajinská pravoslavná církev kyjevského patriarchátu (UPC KP)

Promoskevský charkovský sobor UPC v roce 1992 odstavil (pro část věřících a kléru) metropolitu Filareta (Denysenka) z funkce a zvolil si metropolitu Volodymyra (Sabodana). Filaret toto rozhodnutí odmítl (viz výše) a svolal celoukrajinský pravoslavný sobor na 25. června 1992 do Kyjeva, kterého se ale účastnila pouze ta část kléru, která považovala charkovský sobor za nekanonický.¹⁰

Na tomto soboru došlo ke sjednocení části UPC vedené Filaretem a Ukrajinské autokefální pravoslavné církve (UAPC)¹¹ zastoupené Antonijem. Patriarchou nově ustanovené církve Ukrajinské pravoslavné církve kyjevského patriarchátu (UPC KP) se v nepřítomnosti stává patriarcha UAPC Mstyslav (Skrypnyk).¹²

UPC KP se stala do budoucna právoplatným nástupcem obou sjednocených církví (spolu se všemi závazky a uzavřenými smlouvami), s právem používat obě bankovní konta i majetek movitý a nemovitý (sloučivši se církve tedy zanikají).¹³ Jsou vytvořeny i vyšší církevní orgány – Svatý Synod a Vyšší církevní rada UPC KP. Sobor rozhodl o neplatnosti kanonického podřízení ukrajinské metropole moskevského patriarchátu v roce 1686 i o neplatnosti zbavení kněžského stavu Filareta. Ten se naopak stává zástupcem patriarchy Mstyslava.

O politickém rozměru soboru svědčí mimo jiné přímý přenos sjednocovacího aktu a tehdy provedené první bohoslužbě nově vzniklé církve ukrajinskou státní televizí i dopisy rozeslané všem významným

Metropolita Onufrij, hlava Ukrajinské pravoslavné církve moskevského patriarchátu.

Zdroj: <http://molysik.livejournal.com>.

politickým činitelům Ukrajiny.¹⁴ Krom oznámení vzniku nové církve se týkala požadavku majetkových výhod, a to včetně staveb představujících symboly ukrajinského pravoslaví: Kyjevo-pečerské lávry a chrámu sv. Sofie.

V roce 1993 zemřel patriarcha Mstyslav a na následujícím soboru UPC KP (říjen 1993) byl zvolen patriarchou Volodymyr (Romanjuk), člen helsinského výboru a dlouholetý politický vězeň (ve vězení strávil téměř 20 let). Protikandidáty mu byli oba protagonisté sjednocení Andrij (bývalý hierarcha UAPC) a Filaret (bývalý hierarcha UPC).

14. července 1995 zemřel patriarcha Volodymyr (Romanjuk) a jeho následovníkem byl na říjnovém soboru 1995 jednomyslně zvolen Filaret (Denysenko).

Pohřeb patriarchy Volodymyra (Romanjuka) se stal jakýmsi předělem v činnosti UPC KP. Pohřeb se měl odehrát na Bajkovském hřbitově, ale na nátlak nacionálně orientovaných politiků bylo v den pohřbu rozhodnuto o pochování patriarchy v chrámu sv. Sofie. V širším kontextu by si UPC KP „přivlastnila“ jednu z nejvýznamnějších kulturních památek Ukrajiny, zapsanou v seznamu UNESCO, a tím i značně zvýšila svůj kredit.

Někteří účastníci pohřbu se během dne snažili získat povolení k tomuto nestandardnímu kroku, ale pohřební průvod na oficiální stanovisko nečekal. Před chrámem došlo k ozbrojenému střetu s policií. Výjimečná brutalita policejního zásahu a angažovanost nejvyšších politických kruhů (prezidenti Kučma i Kravčuk, poslanci Javorinský, Čornovil) v tomto střetu upřela pozornost i na působení UPC KP, která se tak ocitla na pomyslném vrcholu popularity.¹⁵

V roce 2012 UPC KP vyzvala společně s dalšími církvemi¹⁶ ukrajinského prezidenta V. Janukoviče, aby odsoudil zákon, který ve značné části země fakticky povyšoval ruštinu na úroveň druhého úředního jazyka u soudů, ve školách a v dalších státních institucích. V roce 2013 se metropolita UPC KP Filaret v USA vyjádřil proti celní unii s Ruskem, v lednu 2014 odmítl řád, kterým jej chtěl vyznamenat ukrajinský prezident. V „jeho“ kyjevském Michajlovském chrámu se demonstranti z Majdanu po prvním rozeznání protestů ukrývali a následně zde fungovala i provizorní nemocnice. Filaret také ostře kritizoval moskevského patriar-

Sjednocení Ruské pravoslavné církve a Ruské pravoslavné církve v zahraničí (2007)
Foto: S. Vlasov, V. Chodakov.
Zdroj: <http://www.ikonapress.info>.

chu za to, že nedokázal zastavit Putina ve vyslání vojsk na Krym.

UPC KP je nyní třetí nejpočetnější církví v zemi, její vliv je značný především v národnostně uvědomělejších oblastech západní a centrální Ukrajiny. Církev má zázemí v podobě klášterů, seminářů, duchovních škol a počet jejich duchovních i věřících se zdá být stabilizován.

Ruská pravoslavná církev (podruhé)

Jaká je tedy nyní situace RPC, která se tak ráda označuje za tzv. třetí Řím a svou autoritu v pravoslavném světě odvozuje od nejvyššího počtu věřících?¹⁷ V roce 1989 svou činnost na západě Ukrajiny obnovily Řeckokatolická církev a Ukrajinská autokefální pravoslavná církev (1990), jejichž činnost byla do té doby zakázána, a RPC ztratila svou kontrolu nad Haličí. V roce 2007 došlo ke sjednocení RPC a Ruské pravoslavné církve v zahraničí (RPCZ), čímž RPC získala eparchiální strukturu po celém světě.¹⁸

Patriarch Kirill of Moscow in Troubles

This article focuses on the largest orthodox churches in Ukraine: the Ukrainian Orthodox Church – Moscow Patriarchate, the Ukrainian Orthodox Church – Kyiv Patriarchate, and marginally also the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church. The author traces the circumstances of their creation or return to public service in Ukraine and examines the interrelations between religion and ethnicity.

Mgr. Karel Spal (*1970), vystudoval religionistiku na Filozofické fakultě Univerzity Pardubice, přednáší o současné religiozitě na vyšší odborné škole Jabok. Zajímá se především o následující témata: evropský katolicismus, církev byzantského ritu a česká muslimská komunita.

Spojení trůnu s oltářem, za které jsou RPC i Vladimir Putin velmi často kritizováni,¹⁹ nyní ohrožuje samotnou RPC. Vojenská anexe Krymského poloostrova Ruskem radikalizuje postavení církví na Ukrajině. Kritika imperiálních ambicí Ruska ze strany církví dopadá jak na Vladimíra Putina, tak na moskevského patriarchu Kyrila. Naopak prokazování přílišné loajality moskevskému patriarchátu zvyšuje riziko odklonu věřících UPC MP k církvím byzantského ritu se silnějším nacionalistickým nádechem – UPC KP, UAPC či Řeckokatolická církev. Je také možné, že ke společnému požadavku autokefality UPC dospěje pracovní komise pro dialog mezi UPC MP, UPC KP, UAPC.²⁰ Není potom divu, že se moskevský patriarcha Kyril, spolutvůrce státní konzervativní ideologie, vyhnul slavnostnímu aktu schválení připojení Krymu k Rusku. Vždyť UPC MP tvoří 43% Ruské pravoslavné církve.

Poznámky

- Text se opírá o diplomovou práci obhájenou v roce 2006. Spal K., *České cesty Integrace. Církev byzantského ohrazení v ČR a integrace ukrajinských migrantů* (diplomová práce), FF UPa, 2006.
- Mitrochin N., *Russkaja pravoslavnaja cerkov. Sovremennoe sostojanie i aktualnye problemy*, Novoje literaturnoje obozrenie, Moskva 2004, s. 485.
- Legálnost existence tohoto vyznání však neznamenal, že státní moc nezasahovala do církevních záležitostí, a že církev nebyla podrobena státní kontrole (Rada pro církevní záležitosti byla zřízena J. V. Stalinem v roce 1943).
- Mitrochin N., *Russkaja Pravoslavnaja Cerkov na Zapadnoj Ukrajině*. Otiščeno v: *Dia-logos: Religija i obščestvo*. Smirnov M. (ed.), Duchovnaja Biblioteka, Moskva 2001, s. 276.
- Sebeupředstavení UPC MP: <http://www.orthodox.org.ua/index.php>, download 14. 4. 2014.
- Autokefální církev nepodléhá žádné vnější autoritě, je organizačně a právně nezávislá. F. Polásek popisuje církevní organizační princip: „Církevní organizační princip se uplatňuje pro jednotlivý „národ“ – etnos. V původním významu se tímto výrazem charakterizovaly jednotlivé kulturní oblasti, vyznačující se specifickou tradicí a disciplinárními a liturgickými zvyklostmi. Později, s rozvojem národní identity v moderním slova smyslu, se tento princip na Blízkém východě aplikoval, zvláště v minulých staletích, a vlastně až do dnešní doby, na jednotlivé národy, které své nejvyšší představené – patriarchy – i po politické stránce pokládají za reprezentanty svého etnika, za etarchy.“ (Polásek F., *Východní křesťanské církve*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2002, s. 25-26). Ukrajinské snahy o autokefality pravoslavné církve můžeme vnímat i jako snahy o uznání ukrajinského národa.
- Podle Perunové nebyl oficiálním důvodem pro rezignaci Filareta jeho požadavek autokefality UPC, ale obavy, že jeho údajná spolupráce s KGB vrhne špatný stín na celou pravoslavnou církev podřízenou Moskvě. Viz: Perunová K., *Církev a ukrajinský stát v 90. letech* (diplomová práce), FSV UK, 2000, s. 19.
- Mitrochin N., *„Absence církve“* (19. 3. 2014), <http://grani.ru/opinion/mitrokhin/m.226918.html>, download 12. 4. 2014.
- Tamtéž.
- Bez vědomí nejvyšších hlav obou sjednocených církví

UPC (moskevský patriarcha Alexij) a UAPC (Mstyslav) a za účasti menšiny jejich duchovenstva.

- 11 Ukrajinská autokefální pravoslavná církev (UAPC) navazuje na tradice církevní samostatnosti mezi dvěma světovými válkami a během druhé světové války. V roce 1945 byla existence takové církve zakázána a část duchovních odešla do exilu, zbytek přijal jurisdikci ruské pravoslavné církve, eventuálně na duchovní službu rezignoval. Na rozdíl od řeckokatolické církve si UAPC nevytvořila na Ukrajině ilegální struktury, ale nadále působila v exilu. Její rozšíření v devadesátých letech nepostrádalo velkou dynamiku.

V únoru 1989 byl v Kyjevě vytvořen „Výbor pro obrození UAPC“, registraci však sovětské úřady ještě zamítly. Přibližně v té době Lvovští duchovní RPC požádali moskevského patriarchu o autokefálii pro ukrajinský exarchát. Jelikož se jim nedostalo odpovědi, tak 19. srpna 1989 na bohoslužbě, kterou sloužil Volodymyr Jarema (duchovní kostela sv. Petra a Pavla ve Lvově), ohlásili vznik první náboženské obce právě obnovené UAPC. Výhrady vůči podřízení Moskvě byly interpretovány, ostatně tak jako v minulosti, v souvislosti s kyjevským primátem (mezi východními Slovy) v přijetí křtu, „nekanoničnosti“ události roku 1686, kdy byl Kyjev podřízen moskevskému patriarchátu a v neposlední řadě i vytýkání kolaborace ruského pravoslaví se socialistickým režimem, včetně propagace komunismu ve světě.

Na podzim roku 1990 byla UAPC zaregistrována i jako právní subjekt. „Patriarchou kyjevským a celé Ukrajiny“ byl v červnu 1990 na prvním celoukrajinském soboru obnovené UAPC v nepřítomnosti zvolen nejvyšší představitel ukrajinského pravoslaví v severní Americe třiděvadesátiletý Mstyslav (Skrypnyk).

- 12 Mstyslav byl za „sovětských časů“ patriarchou Ukrajinské autokefální pravoslavné církve v USA a Kanadě, „patriarchou kyjevským a celé Ukrajiny“ se stává v červnu 1990 na prvním celoukrajinském soboru obnovené UAPC.

- 13 Část duchovních bývalé UAPC, která považovala sjednocení UAPC a UPC za nekanonické, se rozhodla zvolit si také svého patriarchu (tj. patriarchu UAPC), a tím církev obnovit. Na počátku září 1993 se tedy konal sobor UAPC a jejím patriarchou se stal již zmiňovaný Dymytrij (Volodymyr Jarema). Patriarcha Dymytrij v následujících dvou letech vyvinul velké úsilí ve věci obnovení právního postavení UAPC. Ani jemu se však nevyhnuły personální problémy v církvi a na arcibiskupském soboru v roce 1996 došlo k dalšímu rozkolu. V roce 2000 patriarcha Dymytrij umírá a UAPC se v duchovních věcech obrací na Konstantynu, metropolitu UAPC v diaspoře.

Vývoj z let 1992–1995 vedl k rapidnímu úbytku farností UAPC. UAPC má největší počet farností v západních oblastech Ukrajiny (Lvovská, tarnopolská, ivano – frankivská oblast). V současné době je stav farností UAPC stabilizovaný a pohybuje se okolo jednoho tisíce.

- 14 Perunová K., *Církev* ..., s. 27.

- 15 Tamtéž, s. 34–37.

- 16 K apelu se nepřipojila jen UPC MP. Viz zpráva ČTK, „Ukrajinské církve: NE zrovnoprávnění rustiny! Pro jsou jen pravoslavní.“ (6. 7. 2012). Dostupné z http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/rusko-a-okoli/ukrajinske-cirkve-ne-zrovnopraveni-rustiny-pro-jsou-jen-pravoslavni_239543.html#_U30ncPI_tS6, download 14. 4. 2014.

- 17 Wikipedie uvádí až 100 miliónů věřících. Viz http://cs.wikipedia.org/wiki/Rusk%C3%A1_pravoslavn%C3%A1_c%C3%ADrkev, download 14. 4. 2014.

- 18 Spal K., *Sjednocení pravoslavných církví*, *Dingir*, 2007, roč. 10, č. 2, 2007, s. 66; Spal K., *Ruská pravoslavná církev v zahraničí*, *Dingir*, 2006, roč. 9, č. 4, 2006, s. 114–117.

- 19 Z velkého množství odkazů např. <http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=1456>; <http://merhaut.blog.idnes.cz/c/284292/Putin-je-pro-pravoslavne-vetsi-hrozbu-nez-Pussy-Riot.html>; http://czech.ruvr.ru/2013_07_25/Putin-se-setkal-s-pravoslavny-mi-duchovnimi-vudci, download 14. 4. 2014.

- 20 Tato komise byla ustanovena 24. 2. 2014, jak uvádí Tisková služba UPC MP. Viz <http://news.church.ua/2014/03/26/vidbulosya-roboche-zasidannya-komisiji-upc-dlya-dialogu-z-upc-kp-i-uapc>, download 15. 4. 2014.

Jak rozumět indickým asketickým tradicím?

ASKEZE JAKO CESTA KE ŠTĚSTÍ

Dunkin Jalki, přeložil Pavel Horák

Tato esej si klade za cíl tři věci: nejprve seznámit čtenáře s dosavadními výzkumy zabývajícími se indickou kulturou a zejména asketickými tradicemi (výzkumy za posledních 200 let vykreslují indickou kulturu negativně). Poté článek stručně vysvětlí vývoj negativních pohledů na indické tradice a poukáže na problémy, které způsobují. A konečně představí diskusi o alternativních způsobech náhledu na indické tradice.

Podle některých významných sanskrtských slovníků¹ má slovo *asketismus* v sanskrtu přinejmenším tři různé ekvivalenty: *vairagya*, *sanyasa* a *tapasya*. Podle těchto slovníků tato tři slova odkazují na více různých jevů: odpor, averze, nelibost, osvobození od světských tužeb, lhostejnost ke světským cílům a k životu, rezignaci, zřeknutí se, sebezapření, povolání askety, vyhýbání se jídlu, vzdání se těla, náhlá smrt, kompletní vyčerpání, zbožné odřikání, pokání, sebepoškozování, náročná meditace, utrpení, zřeknutí se rituálů, odstup atd. Očekávali bychom, že sociálněvědní výzkum indických asketických tradic nejen postihne všechna tato témata, ale zároveň je představí jako součást jedné tradice, a nikoli jako sbírku vzájemně nesouvisejících či protichůdných praktik a sporných otázek.

Letmý pohled na práce z 20. století zabývající se indickým asketismem nás však zklame, pokud přímo nefrustruje. Když dnes mluvíme o indických asketických tradicích, mluvíme většinou o dvou věcech: za prvé o takzvaném kastovním systému hinduismu a odporu vůči němu a za druhé o jakýchsi podivně vypadajících polonahých žebrácích provozujících nechutné rituály. S. N. Bálagangádhara² ve svém čtyřicetiletém výzkumu indické kultury a hinduismu přišel s několika otázkami ohledně tohoto způsobu porozumění indickým tradicím a kultuře. Tato krátká esej je úvodem do indických asketických tradic prismaticem Bálagangádhara výzkumu.

Jak rozumíme

indickým asketickým tradicím dnes

Převládající směr chápání indických tradic dnes ony tradice ukazuje buď jako ty, které podporovaly kastovní systém, nebo jako ty, které proti němu bojovaly. Zatímco bráhmanské tradice – jako vaišnavismus – jsou považovány za *prokastovní* systém, buddhismus a bhaktické tradice jsou vykresleny jako protikastovní.

Tento přístup k indickým tradicím vznikl během britské koloniální vlády. Během této doby se krystalizovaly a tvarovaly západní pohledy na indickou kulturu. Tyto pohledy následně formovaly i způsob, jak společenské vědy uchopují a popisují In-

Indický sadhu (asketa).

Zdroj: <http://indiatravelz.com>.